

UDK 159.923:796.071.2	Godišnjak za psihologiju, vol7, No 9., 2011, pp.	ISSN 1451-5407
--------------------------	---	----------------

Dina Joksimović,
student posleddiplomskih studija

RELACIJE BAZIČNIH DIMENZIJA LIČNOSTI I POLA SA DIMENZIJAMA ASPIRACIJA KOD SPORTISTA

Apstrakt

U radu je prikazano istraživanje usmereno na ispitivanje relacija između dimenzija ličnosti Zakerman-Kuhlmanovog modela i životnih ciljeva na testu aspiracije. Na uzorku od 200 ispitanika oba pola, starosti 20god., primenjeni su Skala aspiracije i Zakermen-Kuhlman upitnik dimenzija ličnosti (ZKPQ). Relacije su ispitane primenom multiple regresione analize, u kojoj su zavisne varijable tri komponente aspiracije za dimenzije važnost, verovatnoća i postignuće, kontinuirani prediktor su osobine ličnosti (impulsivno traženje senzacija, neuroticizam-anksioznost, agresivnost, aktivitet i socijabilnost), dok je pol kategorijalni prediktor. Rezultati ukazuju na značajnu povezanost tri komponente aspiracije i bazičnih dimenzija ličnosti (važnost $R = 0.448$, $p < 0.000$, verovatnoća $R = 0.432$, $p < 0.000$, postignuće $R = 0.435$, $p < 0.000$), pri čemu značajni parcijalni doprinos predikciji skora na dimenzijama aspiracije daju dimenzije Neuroticizam-Anksioznost ($\beta = 0.294$, $p < 0.000$, u odnosu na važnosti $\beta = 0.155$, $p < 0.031$ u odnosu na verovatnoću), Agresivnost ($\beta = -0.207$, $p < 0.005$, u odnosu na postignuće), Aktivitet ($\beta = 0.276$, $p < 0.000$, u odnosu na važnost, $\beta = 0.349$, $p < 0.000$, u odnosu na verovatnoću i $\beta = 0.300$, $p < 0.000$ u odnosu na postignuće), Socijabilnost ($\beta = -0.247$, $p < 0.000$ u odnosu na važnost) i Pol (kada je verovatnoća u pitanju, $\beta = -0.161$, $p < 0.016$ i kada je u pitanju postignuće $\beta = -0.254$, $p < 0.000$, u oba slučaja muškarci postižu više rezultate).

Ključne reči: test aspiracije, bazične dimenzije ličnosti, sportisti.

Uvod

Brojna istraživanja u psihologiji sporta su se bavila motivacijom sportista, potrebama sportista kao i procenom bazičnih dimenzija ličnosti i pokušajima da objasne vezu između želje za uspehom i crta ličnosti (Adie, Duda i Ntoumamis, 2008; Amiot, Gaudreau i Blanchard, 2004; Deditius-Island i Caruso, 2002; Mageau i Vallerand, 2003; Vallerand i Lasier, 1994; Vallerand, 1999).

Sportisti su suočeni sa mnogim velikim izazovima u toku svoje karijere. Tokom svoje profesionalne karijere oni se suočavaju (pored drugih stvari) i sa mnogobrojnim satima provedenim na terenu, terapijama kada dođe do povreda, stres i anksioznost na takmičenjima, i agonija kada se izgubi. Suprotstavljanje ovim izazovima zahteva, ne samo fizičku spremnost i talenat, već i psihološku strategiju takođe. Istraživanja ukazuju na to da sportisti moraju biti motivisani od dva glavna tipa motivacije (Kasser i Ryan, 1996). Sa jedne strane nalazi se intrinzička motivacija - to jest, da se oni trebaju baviti sportom iz zadovoljstva i zabave. S druge strane se nalazi ekstrinzička motivacija - da učestvuju u sportu kako bi dobili neku materijalnu korist (trofeje) ili socijalnu korist (prestiž) ili da izbegnu kaznu. Takođe, sportistima jemotivacija i ogromno iskustvo koje oni iskuse tokom svoje sportske karijere. Čini se da socijalni faktori kao što su uspeh i neuspeh, predstavljaju determinantu sportske motivacije.

Mini-teorija samoodređenja (Amiot, Gaudreau i Blanclard, 2004), ukazuje na to da je efikasnofunkcionisanje ljudi posledica društvenog okruženja i njihove osnovne potrebe za zadovoljstvom. Prema ovoj teoriji, postoje tri osnovne psihološke potrebe ljudi; naime, urođena potreba za autonomijom, kompetencijom i odnosima (Amiot, Gaudreau, Blanclard 2004). Primarna potreba za autonomijom je ispunjena kada ljudi delaju u skladu sa svojim izborima i odlukama i rade posao koje je u skladu sa njihovim interesovanjima. Kompetentnost je potreba individue za osećanjem efikasne interakcije unutar svoje sredine. Treća potreba, odnosi se na bazičnu potrebu za sigurnošću i poštovanjem od strane značajnih drugih. Zadovoljenje ovih osnovnih psiholoških potreba, pretpostavlja se , direktno utiče na unapređenje psihičkog i fizičkog blagostanje (Amiot, Gaudreau i Blanclard, 2004).

Teorija samoodređenja je izgrađena na pretpostavkama da je ljudsko ponašanje motivisano sa tri primarne psihološke potrebe: autonomija, kompetencija i odnosi sa drugima (Vallerand i Losier, 1994). Kada je pojedinac angažovan u sportu na optimalnom nivou težine, on se oseća kao

da je izuzetan ili efikasan. Ovi osećaji kompetencije i autonomije mogu motivisati jednog sportistu da trči bezbroj kruga oko trkačke staze, da nauči savršeno da izvodi slobodne udarce ili da trenira mnogo sati nedeljno bez vidljive nagrade za svoj trud. Samoopredeljenje je jedan savremeni teorijski okvir koji se sve više koristi za razumevanje motivacije za rad i posvećenost radu. Posebno teorija samoopredeljenja predlaže da bihejvioralna regulacija ka aktivnosti može biti ekstrinzički ili intrinzički motivisana. U zavisnosti od autonomije samoopredeljenja, spoljašnje vrednosti i ciljevi se mogu u različitom stepenu internalizovati. Naime, nemotivisanost predstavlja nedostatak obe, i intrinzične i ekstrinzične motivacije, i karakteriše je nedostatak aktivnosti, odnosno pomisao da aktivnost neće doneti željene rezultate. Prema Vallerandu (1999), na osnovu različitog stepena motivisanosti individue moguće je direktno predvideti bihejvioralni, kognitivni i afektivni ishod ponašanja.

Zakerman i Kulman (Zuckerman i sar., 2002) su osamdesetih godina prošlog veka radili na nizu istraživanja sa instrumentima za procenu bazičnih dimenzija ličnosti. Oni su sledili racionalni pristup prilikom konstrukcije instrumenata. Počeli su sa skalama koje se koriste za procenu temperamenta. U pitanju je bila skala za procenu Emocionalnosti, Aktiviteta i Socijalnosti. Odabrani su i instrumenti za procenu osobina koje imaju visoku heritabilnost ili visoke korelacije sa biohemijskim i psihopatološkim merama, kao što su dimenzije iz Ajzenkovok EPQ-ai Džeksonovog PRF (Smederevac i Mitrović, 2006). Zakerman i Kulman su pretpostavili da će na osnovu primenjenih instrumenata biti moguće ekstrahovati devet bazičnih dimenzija ličnosti, prethodno spomenutih. Autori su odabrali 46 skala tako da je svaki od devet hipotetskih faktora bio zastupljen sa po najmanje tri skale. Autori su razvili instrument za procenu pet alternativnih osobina ličnosti. Upitnik je nazvan Zuckerman Kuhlman Personality Questionnaire (ZKPQ; Zuckerman, 2002). Upitnik se primenjuje u dve verzije, u ovom istraživanju je korišćena duža koja obuhvata 99 stavki (Smederevac i Mitrović, 2006).

Teorijski okvir za ispitivanje osobina ličnosti u ovom radu je alternativni petofaktorski model Marvina Zakermana (Zuckerman, 2002). Zakerman i Kulman su pretpostavili da će na osnovu primenjenih instrumenata biti moguće ekstrahovati devet bazičnih dimenzija ličnosti. U pitanju su; socijalnost, opšta emocionalnost, anksioznost, hostilnost, socijalizacija, traženje senzacija, impulsivnost, aktivitet i socijalna poželjnost. Autori su u narednom periodu razvili instrument za procenu pet alternativnih osobina ličnosti. Upitnik je nazvan Zuckerman Kuhlman

Personality Questionnaire (ZKPQ; Zucklerman, 2002). Dimenzije upitnika su; Aktivitet (ACT)- obuhvata dve vrste stavki. Jedna se odnosi na potrebu za generalnom aktivnošću, kao i uznemirenost i nestrpljivost u situacijama u kojima realno ne postoji mogućnost da se ta potreba manifestuje. Druga grupa stavki odnosi se na sklonost ka izazovnim i teškim poslovima, koji se obavljaju uz mnogo uložene energije i truda. Agresivnost-Hostilnost (Agg-Host)-takođe ima dve grupe stavki. Jedna se odnosi na tendenciju ka verbalnoj agresivnosti, dok se druga odnosi na uverljivo, neobazrivo ili antisocijalno ponašanje, zloradost, osvetoljubivost i nestrpljivost u odnosu sa drugima. Impulsivno traženje senzacija (ImpSS) - obuhvata dva faktora nižeg reda. Jedan se odnosi na tendenciju ka impulsivnom ponašanju, praćenu nemogućnošću planiranja. Supskala traženja senzacija odnosi se na sklonost ka uzbuđenju i nepredvidivim situacijama, kao i potrebu za stalnim promenama i novinama. Neuroticizam-Anksioznost (N-Anx)- u okviru ove dimenzije stavke se odnose na emocionalnu uznemirenost, napetost, zabrinutost, strašljivost, opsesivnu neodlučnost i osetljivost na kritiku. Socijalnost (Sy)-u okviru ove dimenzije, jedan deo stavki se u najvećoj meri odnosi na uživanje u zabavama i velikom broju prijatelja. Drugi deo stavki odnosi se na toleranciju na izolaciju-introvertne osobe lako podnose socijalnu izolaciju, odgovara im samoća, dok socijalne osobe pokazuju sklonost ka socijalnim aktivnostima i teško podnose samoću (Smederevac i Mitrović, 2006).

Istraživanje se zasniva na želji da se ispita relacija između bazičnih dimenzija ličnosti i dimenzija aspiracije. Pretpostavka je da će se dobiti povezanost pola i bazičnih dimenzija ličnosti sa dimenzijama aspiracije. U ovom istraživanju su ispitivani sportisti. Zakermanov model, kao jedan psihološki model ličnosti, uključuje osobine koje mogu biti relevantne za ponašanje sportista, te može biti adekvatan teorijski okvir za ovo istraživanje. Takođe, teorija samoodređenja je izgrađena na pretpostavkama da je ljudsko ponašanje motivisano sa tri primarne psihološke potrebe: autonomija, kompetencija i odnosi sa drugima. Samopredeljenje je jedan savremeni teorijski okvir koji se sve više koristi za razumevanje motivacije za rad i posvećenost radu, te kao takav može biti adekvatan za ovo istraživanje. Očekivano je da će rezultati na ovom testu biti statistički značajni i reprezentativni za populaciju sportista. Ovakva očekivanja se zasnivaju na pretpostavkama da su sportisti generalno aktivniji, u neprekidnoj tendenciji ka traženju senzacija, potrebi za novim i nepredvidivim (takmičarska situacija). Moguće je da su agresivniji iz stalne potrebe za dokazivanjem i postizanjem rezultata.

U istraživanju će biti upoređeni rezultati dobijeni na testu bazičnih dimenzija ličnosti i testu aspiracije. Činjenica je da su za uspeh u određenoj profesiji presudne karakteristike ličnosti koje su specifične za određenu profesiju ali isto tako je bitno i samoopredeljenje, odnosno nivo aspiracije. Cilj ovog istraživanja je da se ispita povezanost između određenih crta ličnosti inivoa aspiracije kada su određeni životni ciljevi u pitanju. Postavlja se pitanje da li samooprocena važnosti određenih životnih ciljeva, verovatnoće dostizanja određenih životnih ciljeva i dosadašnje postignuće životnih ciljeva, može da se dovede u vezu sa bazičnim dimenzijama ličnosti kod muških i ženskih sportista.

Dakle, postavlja se pitanje da li će se dobiti statistički značajna relacija između bazičnih dimenzija ličnosti kao što su: impulsivno traženje senzacija, neuroticizam-anksioznost, agresivnost, aktivitet, socijalnost, i tri komponente aspiracije: važnost, verovatnoća i postignuće.

Drugo pitanje koje se postavlja u ovom istraživanju je da li pol ima prediktivnu vrednost kada su u pitanju tri komponente aspiracije, odnosno da li žene ili muškarci postižu više rezultate i na kojim zavisnim varijablama.

Očekivanja od rezultata ne mogu zasnovati na rezultatima dosadašnjih istraživanja, već samo na nekim zdravorazumskim pretpostavkama. Postoje međutim istraživanja srodnih konstrukata kao npr. motiv postignuća i osobine ličnosti, polne razlike bazičnih potreba sportista. U istraživanju u kome se ispitivale polne razlike bazičnih potreba sportista, pošlo se od pretpostavke da je osnovna psihološka potreba za zadovoljstvom univerzalna ljudska potreba u svim grupama. Rezultati dobijeni u ovom istraživanju ukazuju da nije potrebno da trener ima drugačiji pristup kada radi sa devojkama u odnosu na pristup koji bi imao da radi sa momcima. Dakle dobijeni rezultati u ovom istraživanju ukazuju na to da nema značajne razlike u bazičnim potrebama momaka i devojaka koji se bave sportom (Mageau i Vallerand, 2003).

Istraživanje u kome je ispitivan motiv postignuća i osobine ličnosti, imalo je za cilj testiranje uticaja motivacije na postizanje ciljeva kod mladih ljudi koji se bave sportom. Istraživači su pošli od pretpostavke da testiranjem višetrukih teorija motivacije u kontekstu fizičke aktivnosti, mogu pružiti jedano sveobuhvatano objašnjenje postignuća i pojava koje su povezane sa postignućem (Adie, Duda i Ntoumanis, 2008). Dobijeni rezultati multivarijantne analize ukazuju da pod utijajem pozitivnih povratnih informacija, komunikacijski stil ophođenja, mogućnost slobodnog izbora ponašanja, užitek u radu, ima pozitivan motivacioni učinak. Ponašanje

značajnih drugih može takođe da utiče na ponačanje pojedinca. Na primer, studenti mogu da osećaju pritisak da misle ili delaju na određeni način ili da se podstiču na samostalne izbore i odluke (Beyers i Gossens, 2002).

Dakle, ova prethodno spomenuta istraživanja mogu da koriste kao pomoć sadašnjem istraživanju ali ono samo po sebi može da se shvati kao pilot istraživanje za neke naredne studije.

Drugim rečima, ovo istraživanje bi moglo da služi kao pilot istraživanje za neke naredne studije. Skala aspiracije koja je korišćena u ovom istraživanju nije do sada primenjivana na uzorku sportista tako da se dobijeni rezultatomogu koristiti i kao provera upotrebne vrednosti skale kada je ova populacija u pitanju.

Metod

Uzorak ispitanika

U istraživanju je učestvovalo ukupno 200 ispitanika, pripadnika studentske populacije, oba pola, uzrasta 20-22god. Studenti su sa Fakulteta sporta i fizičkog vaspitanja iz Niša, koji se bave aktivno sportom. Uzorak se sastoji od 100 devojaka i 100 momaka koji su krenuli na drugu godinu studija.

Instrumenti

Upitnik ZKPQ, čiji su autori Zakerman i Kulman (Zuckerman i Kuhlman, 2002) namenjen je proceni pet dimenzija ličnosti alternativnog petofaktorskog(Zakermanovog) modela ličnosti. Upitnik obuhvata 99 stavki sa binarnim formatom odgovora, koje su grupisane u pet subskala (Impulsivno traženje senzacija 19 ajtema, Neuroticizam-Anksioznost 19 ajtema, Agresivnost-Hostilnost17 ajtema, Aktivitet 17 ajtema, Socijalnost 17 ajtema).

Drugi upitnik je upitnik Aspiracije ili životnih ciljeva (Kasser i Ryan, 1996). Snaga intrinzičke i ekstrinzičke motivacije može da utiče na postizanje određenih životnih ciljeva. Skala se sastoji od sedam kategorija aspiracije (bogatstvo, biti poznat, imidž, lična motivacija, veze i odnosi sa drugima, okruženje, zdravlje) i u okviru svake kategorije pet specifišnih ajtema. Svi ovi faktori se mogu podeliti u dve kategorije a to su: intrinzički faktori (lična motivacija, odnosi i veze sa drugima, socijalni odnosi) i ekstrinzički faktori (bogatstvo i imućnost, biti poznat, imidž). Iz ovog upitnika su izdvojene prve glavne komponente za tri dimenzije važnost,

verovatnoća i postignuće. Dimenzija Važnost se odnosi na procenu ispitanika o tome koliko mu je određeni cilj bitan i koliko se trudi da taj cilj i ostvari. Nisu svi životni ciljevi za sve osobe jednako bitni. Ovde je data mogućnost ispitaniku da na petostepenoj skali oceni koliko mu je određeni životni cilj važan. Druga dimenzija je Verovatnoća i ona se odnosi na procenu ispitanika koliko je verovatno da će taj životni cilj ispuniti u budućnosti. Odgovor na ovo pitanje je jako povezan sa odgovorom na prethodno pitanje, jer u zavisnosti od odgovora na dimenziji važnosti biće i odgovor na dimenziji verovatnoća. Naime, ukoliko ispitanik proceni da mu je određeni životni cilj bitan on će proceniti i da će više energije utrošiti u pokušaju da dostigne ostvarenje istog a samim tim i ocenjuje da će u budućnosti verovatnije doći do ostvarenja cilja. Treća dimenzija je Postignuće, koje se odnosi na procenu ispitanika koliko je do sada uspeo da ostvari životni cilj. Upitnik se oslanja na činjenicu da svi imaju neke dugoročne ciljeve i težnju za postignućem. Međutim, koliko je neki cilj važan za individuu i kolika je verovatnoća da će doći do njegovog ostvarenja je diskutabilno.

Imajući na umu sve prethodno navedeno, u ovom istraživanju sam koristila test nivoa aspiracije i izdvojila tri glavne komponente (važnost, verovatnoća i postignuće). Prva glavna komponenta je važnost. Ona se odnosi na važnost određenog životnog cilja, odnosno koliko ispitanik procenjuje da mu je određeni životni cilj važan. Druga glavna komponenta se odnosi na verovatnoću, odnosno na procenu samog ispitanika koliko je verovatno da će u budućnosti postići određeni životni cilj. Ovde je akcenat na samoproceni verovatnoće postignuća ukoliko mu je stalo do određenog cilja i težnji ka njegovom ostvarenju. Treća glavna komponenta se odnosi na postignuće, odnosno na sud samog ispitanika o svom dosadašnjem ostignuću određenog životnog cilja. Na osnovu samoprocene dosadašnjeg postignuća određenog životnog cilja ispitanik će dati odgovor na ovo pitanje.

Metodi analize podataka

U cilju redukcije početnog skupa varijabli primenjena je analiza glavnih komponenti, koja je podvrsta faktorske analize. Odgovori ispitanika na upitniku ZKPQ i testa Aspiracije su svedeni na prve glavne komponente supskala. Za analizu dimenzije alternativnog petofaktorskog modela ličnosti i upitnika Aspiracije korišćena je multiple regresione analiza. U kojoj zavisne varijable čine faktorski skorovi na prvim glavnim komponentama skale aspiracije, kontinuirani prediktori čine faktorski

skorovi na prvim glavnim komponentama supskale upitnika ZKPQ, dok je pol kategorijalni prediktor.

Postupak

Istraživanje je sprovedeno tokom Decembra 2008, u Nišu na Fakultetu sporta i fizičkog vaspitanja. Ispitanicima su upitnici zadavani grupno, dok je ispitivanje bilo anonimno. Za popunjavanje upitnika, ispitanicima je bilo potrebno pola sata do četrdeset i pet minuta, dok su komentari tokom popunjavanja bili usmereni na slično formulisane ajteme, na nerazumevanje pojedinih ajtema, kao i na količinu zadatog materijala. Ispitanici su bili generalno zadovoljavajuće motivisani i saradljivi tokom ispitivanja.

Rezultati

Osobine ličnosti Zakermanovog modela operacionalno su definisane kao skorovi na prvim glavnim komponentama supskala upitnika ZKPQ – impulsivno traženje senzacija, neuroticizam-anksioznost, agresivnost-hostilnost, aktivitet i socijabilnost. Isti postupak je primenjen na ajteme skale aspiracije, izvedene su prve glavne komponente za dimenzije važnost, verovatnoća i postignuće.

U regresionoj analizi korišćeni su skorovi na prvim glavnim komponentama supskala upitnika ZKPQ i skorovi na prvim glavnim komponentama upitnika ASPIRACIJE. U multiploj regresionoj analizi zavisna varijabla je skor na prvoj glavnoj komponenti skale važnost, skale verovatnoća i skale postignuća, kontinuirani prediktor bili su faktorski skorovi na prvoj glavnoj komponenti supskale impulsivno traženje senzacija, supskale neuroticizam-anksioznost, supskale agresivnost-hostilnost, supskale aktivitet i supskale socijabilnost, dok je pol bio kategorijalni prediktor.

Tabela 1. Koeficijenti multiple korelacije

	Korigovani			F	P
	R	R ²	R ²		
VAZ	0.448	0.200	0.176	8.106	0.000
VER	0.432	0.186	0.161	7.412	0.000
POST	0.435	0.189	0.164	7.543	0.000

Regresioni model je statistički značajna nivou $p < 0.000$ kada su sve tri zavisne varijable u pitanju. Koeficijent multiple korelacije iznosi 0.448 za prvu komponentu aspiracije (važnost), za drugu komponentu (verovatnoća) je koeficijent multiple korelacije 0.432, dok je za treću komponentu (postignuće) koeficijent multiple korelacije 0,435. Sve to govori o umerenom intenzitetu povezanosti kriterijumske varijable i skupa prediktora. Koeficijent determinacije R^2 pokazuje da prediktorski skup i kriterijska varijabla dele 20% varijanse kada je u pitanju važnost, 19% kada je u pitanju verovatnoća i 19% kada je u pitanju postignuće.

Tabela 2. Parcijalni doprinosi prediktora

Parcijalni doprinosi prediktora							
Level of Effect	Column	VAZ Beta (β)	VA Z p	VER Beta (β)	VE R p	POST Beta (β)	POS T P
Intercept	1		0,632		0,200		0,043
NANX	2	0,294	0,000	0,155	0,031	0,007	0,919
AGGH	3	-0,069	0,347	-0,128	0,085	-0,207	0,005
IMPSS	4	-0,061	0,401	0,035	0,634	0,085	0,242
ACT	5	0,276	0,000	0,349	0,000	0,300	0,000
SY_	6	-0,247	0,000	-0,102	0,126	0,087	0,191
POL (ženski spram muškog)	7	-0,059	0,368	-0,161	0,016	-0,254	0,000

U tabeli br.1, rezultati ukazuju na značajnu povezanost tri komponente aspiracije i bazičnih dimenzija ličnosti (važnost $R=0.448$, $p < 0.000$, verovatnoća $R=0.432$, $p < 0.000$, postignuće $R=0.435$, $p < 0.000$). Na osnovu toga, u tabeli br.2, se može videti da značajni parcijalni doprinosi predikciji skorova na dimenzijama aspiracija daju dimenzije Neuroticizam-Anksioznost ($\beta=0.294$, $p < 0.000$, u odnosu na važnosti $\beta=0.155$, $p < 0.031$ u odnosu na verovatnoću), Agresivnost ($\beta= -0.207$, $p < 0.005$, u odnosu na postignuće), Aktivitet ($\beta=0.276$, $p < 0.000$, u odnosu na važnost, $\beta=0.349$, $p < 0.000$, u odnosu na verovatnoću i $\beta=0.300$, $p < 0.000$ u odnosu na postignuće), Socijalnost ($\beta= -0.247$, $p < 0.000$ u odnosu na važnost) i Pol (kada je verovatnoća u pitanju, $\beta=-0.161$, $p < 0.016$ i kada je u pitanju postignuće $\beta=-0.254$, $p < 0.000$, u oba slučaja muškarci postižu više rezultate).

Diskusija

Dobijeni rezultati ukazuju na značajan doprinos predikciji dimenzije aspiracije. Važnost ostvarile su osobine ličnosti neuroticizam-anksioznost, aktivitet i socijalnost. Dakle osobe koje imaju visoke skorove na ovim dimenzijama su aktivne, preferiraju izazove i novine, nemirne su i nestrpljive kada nemaju nikakve obaveze, moguće je da se lako osujete kada ne postignu ono što žele, vole da su u stalnom kontaktu sa ljudima, izlaske i provod na žurkama. Oko njih je veliki krug ljudi i uživaju kada su u centru pažnje. Želja za uspehom im je na prvom mestu. Nije nemoguće da se kod sportista javi jaka trema i očekivanje pred sam meč ili utakmicu, i da „sagori“ u preteranoj želji za pobedom. Nisu dobijeni značajni rezultati u odnosu na pol.

Značajan doprinos predikciji dimenzije aspiracije. Verovatnoća ostvarile su osobine ličnosti neuroticizam-anksioznost i aktivitet. Tačno je da možda osobe sa ovim skorovima imaju izraženijusamousredsređenost, aktivnije su, iskazuju potrebu za teškim radom, izazovima, novinama i osećaju nemir i nestrpljenje kada nemaju zadatak i cilj ispred sebe ali je verovatnoća da ovakve osobe uspeju veća nego da su pasivne i previše osećajne za druge. Aktivnije osobe procenjuju da je veća verovatnoća da će one postići ciljeve koje postavljaju pred sebe. Može se pretpostaviti da su aktivnije osobe spremnije da ulažu mnogo energije i truda u postizanju svojih ciljeva, te su zbog toga uverene da će u tome i uspeti. Moguće je da imaju viši nivo samopouzdanja tako da su to sve karakteristike koje više opisuju osobe muškog pola pa nije ni čudo da su oni dobijali više rezultate baš na ovoj zavisnoj varijabli.

Značajan doprinos predikciji dimenzije aspiracije. Postignuće ostvarile su osobine ličnosti agresivnost i aktivitet. Agresivnost je u negativnoj korelaciji sa postignućem, pol je u korelaciji sa postignućem (muškarci postižu više skorove na postignuću), dok je aktivitet u pozitivnoj korelaciji sa postignućem. Ni ovi dobijeni rezultati nisu iznenađujući, pogotovo kada su sportisti muškog pola u pitanju. Veća samopouzdanost i sigurnost u sebe može da utiče na aktivno delanje, traženja teškog i izazovnog posla. Neagresivno ponašanje, meka narav, empatičnost u odnosu sa drugima i prosocijalno ponašanje, sve su to crte ličnosti koje visoko koreliraju sa postignućem. Kao što je već rečeno moguće je da je agresivnost kod sportista kanalisana u socijalno poželjno ponašanje, i usmerena na uspeh u sportu, tako da je manje izražena u socijalnoj interakciji. Muškarci su prodorniji u svom ponašanju u odnosu na žene.

Moguće je da imaju niži nivo samokontrole ali sve to ne mora nužno da ima negativno značenje, pogotovo ako je sport u pitanju i ako su timuškarci sportisti. Takve karakteristike ličnosti u ovim okolnostima ukazuju na mogućnost predikcije postignuća.

Pitanje koje je bilo postavljeno vezano za dobijanje statistički značajne relacije između bazičnih dimenzija ličnosti kao što su : impulsivno traženje senzacija, neuroticizam-anksioznost, agresivnost, aktivitet, socijalnost, i tri komponente aspiracije : važnost, verovatnoća i postignuće je dobilo potvrđan odgovor. Tačnije dobijeni rezultati ukazuju na značajnu povezanost i mogućnost predikcije tri komponenti aspiracije na osnovu pojedinih bazičnih dimenzija ličnosti. Tako da se npr. na osnovu dobijenih rezultata na dimenziji neuroticizam-anksioznost mogu predvideti važnost i verovatnoća nivoa aspiracije. Dakle oni koji pokazuju viši neuroticizam pridaju veću važnost postizanju ciljeva i procenjuju da je veća verovatnoća da će ih postići. Naime, osobe sklonije brizi, napetosti, preosetljivosti, smatraju da je veća verovatnoća da će postići svoje ciljeve. Nailazila sam na različite nalaze i shvatanja u vezi s relacijom neuroticizma i postignuća. Jedan od tih nalaza je da ni previsoka kao ni preniska napetost nisu dobre kada su u pitanju sportisti. Može se pretpostaviti da ispitanici generalno nemaju naročito povišen neuroticizam, s tim u vezi je moguće da povišen neuroticizam u toj grupi nije u apsolutnom smislu visok, već samo znači da nije u pitanju krajnja opuštenost i hladnokrvnost. To je samo jedno, ne nužno i tačno, objašnjenje za dobijanje ovakvog rezultata. Blaga uznemirenost pred nastup može biti pozitivna ali samo u slučaju da se izgubi u prvim minutima takmičenja, u slučaju da se uznemirenost produži samo može da ometa dalji tok takmičenja pa čak i da dovede do poraza. Bazična crta ličnosti, agresivnost-hostilnost visoko negativno korelira sa postignućem. Naime, moguće je da se na osnovu skora na ovoj supskali može predvideti postignuće te osobe. Ako osoba sebe oceni kao nekog ko je spreman da se verbalno suprotstavi autoritetu ili protivniku, kao neučtivu, neosećajnu, neosetljivu, preke naravi, neempatičnu, kao nekog ko je sklon antisocijalnom ponašanju, onda je moguće da procenjuje da su mumanja šansa za postignućem. Možda na prvi pogled ovakav rezultat izgleda malo verovatnim jer se, agresivne osobe smatraju upornijim i istrajnijim u ostvarenju svojih ciljeva i snova. Oni su dominantniji, istrajniji, uporniji, agresivniji u svom nastupu i sposobniji da dobiju ono šta žele, pa makar to imalo i „visoku cenu“. Smatra se da je veća verovatnoća da će takva neka osoba postići uspeh i ono čemu teži nego neko ko nema tu karakteristiku ličnosti. Međutim to baš i nije u potpunosti tako, što pokazuju i ovi rezultati.

Agresivne osobe su neprihvaćene od strane drugih. Nemaju dobru komunikaciju u grupi, kolege ih izbegavaju, često su kažnjavani, a sve se to odražava na njihov uspeh. Nijedan vrhunski sportista nije stigao do vrha agresivnim ponašanjem a još manje se zadržao u vrhu. Moguće je da bi se dobili malo drugačiji rezultati da su ispitivani sportisti koji se bave individualnim sportom, ali to je ideja za neko drugo istraživanje. Još jedno objašnjenje za dobijanje ovakvih rezultata moglo bi biti, da sportisti svoju agresivnost uspešno kanališu, te samim tim i ispoljavaju i niži nivo agresivnosti. Ne mora da znači da će agresivni imati manja postignuća, kao što ne mora da znači ni da su svi ljudi koji uspeju neagresivni, ali visoka negativna korelacija u ovom slučaju svakako ukazuje na mogućnost predikcije. Mora se imati na umu da su ispitanici u ovom istraživanju uglavnom sportisti koji se bave kolektivnim sportom te da je za njih možda agresija manje svojevrsna karakteristika ličnosti.

Impulsivnost nema interpretativni značaj a samim tim ni prediktivni doprinos, s obzirom da nije dobijena statistički značajna povezanost ove dimenzije ni sa jednom zavisnom varijablom. Moguće je da je jedan od razloga taj što u našem društvu postoji negativna konotacija u razumevanju impulsivnosti zbog nedovoljne upućenosti, i da ispitanici izbegavaju da odgovaraju pozitivno na pitanja vezana za impulsivnost iz nesvesne potrebe za socijalno poželjnim odgovorima. Druga mogućnost za dobijanje ovakvih rezultata je ta da je na ovom uzorku sužen varijabilitet kada je u pitanju ova dimenzija (da su manje individualne razlike u impulsivnosti u okviru ovog uzorka – moguća je pretpostavka da su oni generalno impulsivniji od proseka ali ovde nije ispitivana opšta populacija da bi se mogli uporediti rezultati). Moguće je u ovakvom objašnjenju tražiti uzrok izostajanja korelacije ili možda zaista ova dimenzija nije značajan prediktor dimenzija aspiracija. Rezultati na supskali aktivitet ukazuje na visoku prediktivnu vrednost kada su sve tri komponente aspiracije u pitanju. Tačnije zaključak na osnovu ovakvih rezultata bi bio da osobe koje sebe smatraju aktivnijim imaju veću verovatnoću da će uspeti, viši nivo postignuća, u odnosu na one koji ne smatraju sebe kao aktivnu osobu. Osobe koje sebe procenjuju kao aktivne u slučaju da nemaju neku obavezu ili cilj kome teže, pokazuju uznemirenost i nestrpljenje. One preferiraju izazovne i teške zadatke, pokazuju dosta energije za rad i za zadatke koji se stavljaju ispred njih. Ova bazična crta ličnosti je karakteristična za sportiste. Oni su konstantno izloženi ekstremnim fiziškim naporima i stalno se pred njih postavljaju novi i zahtevniji ciljevi. U pubertetu se pravi prirodna selekcija onih koji nastave da se bave sportom profesionalno i onih koji odustanu od tog cilja ali ostanu

u sportu kao rekreativci. Oni koji pregrme najteže i nastave da se bave aktivno sportom stalno teže ka novim i zahtevnijim ciljevima. Ovde se postavlja pitanje da li oni koji su prirodno aktivniji lakše izdrže nametnute zahteve i nastave da se bave sportom, sada već kao profesionalci, ili navika čini svoje pa oni posle toliko godina provedenih u trenažnom procesu jednostavno ne mogu da prestanu. Ali i ovo pitanje je za neko drugo istraživanje. Sve u svemu organizam sportista zahteva konstantnu aktivnost i izazove tako da se nemir javlja kada oni izostanu. Dakle generalna aktivnost i potreba za postignućem, ukazuju na veću verovatnoću za uspeh u svojim namerama. Ove osobe nisu pasivni posmatrači onoga što će se desiti već aktivno učestvuju u „kreiranju svoje sudbine“, te samim tim je i veća verovatnoća da će baš oni uspeti. Skorovi dobijeni na supskali socijalnosti mogu doprineti prediktivnosti važnosti. Tačnije socijalnost visoko negativno korelira sa važnosti postignuća. Naime, osobe koje sebe procenjuju kao nekog kome je potrebno da prisustvuje velikim žurkama, da ima aktivan noćni život, veliki krug prijatelja i stalnu interakciju sa ljudima, ocenjuju i životne ciljeve kao manje bitnim. Ispitana populacija je sportista, tako da sve prethodne potrebe samo mogu da budu smetnja u ostvarenju ciljeva i sportskih postignuća. Onima koji ispoljavaju ovakve potrebe, nije na prvom mestu postizanje ciljeva već uživanje u momentu „ovde i sada“. Opet napominjem da su ispitanici sportisti tako da nijedan od dosadašnjih značajnih prediktora nije neprirodan s obzirom na odabir profesije.

Drugo pitanje koje se postavlja u ovom istraživanju je da li pol ima prediktivnu vrednost kada su u pitanju tri komponente aspiracije. Da li žene ili muškarci postižu veće rezultate i na kojim zavisnim varijablama. Koliku vrednost imaju kategorijalni prediktori u odnosu na zavisnu varijablu. I u ovom slučaju su se dobili značajni rezultati. Samo kada je prva komponenta aspiracije u pitanju, važnost, nije dobijena statistički značajna razlika između kategorijalnih varijabli, odnosno pol nije dobar prediktor kada je ova komponenta (zavisna varijabla) u pitanju. Postizanja cilja kod oba pola je iste važnosti. U ostala dva slučaja, kod ostale dve komponente dobijena je visoki prediktivni doprinos kategorijalnih prediktora u odnosu na verovatnoću i postignuće. Tačnije muškarci su postizali značajno više rezultate u odnosu na žene. Moguće objašnjenje je da su muškarci generalno samouvereniji, sigurniji u sebe i svoje mogućnosti, agresivniji u nastupu i želji da ostvare svoj cilj, hladnokrvniji su ne posustaju lako pred preprekama, spremniji su da se suprotstave autoritetu i impulsivniji. Dobijeni rezultati ukazuju na mogućnost predikcije rezultata komponenta aspiracije kada je pol u pitanju.

Istraživanje je vršeno na populaciji aktivnih sportista, studenata Fakulteta sporta i fizičkog vaspitanja, tako da nije moguće izvesti generalni zaključak za sve studenata na sve sportiste. Za naredno istraživanje neophodno je istestirati studente nekog drugog fakulteta (npr. Filozofskog fakulteta), odnosno uvesti uzorak ispitanika koji se ne bave profesionalno sportom kako bi se proverili dobijeni rezultati, i kako bi se mogli izvesti pouzdaniji zaključci. Ne bi bilo loše da se ponovi isto ispitivanje i na kraju studiranja (na četvrtoj godini studija), da se proveriti da li je došlo do promene nivoa aspiracije kod studenta u odnosu na drugu godinu studija. Da li je iskustvo tokom studija dovelo do promene kada su životni ciljevi u pitanju. Međutim tada postoji drugi problem, osipanje uzorka (neki neće završiti fakultet dok će drugi obnoviti neku godinu), o tome treba voditi računa. Sve u svemu dobijeni su zanimljivi, interpretabilni, rezultati u ovom pilot istraživanju, koji mogu biti od velike koristi u daljem nastavku ispitivanja ovih fenomena.

Literatura

- Adie, W. J., Duda, L. J. & Ntoumanis, N. (2008). Autonomy support, basic need satisfaction and the optimal functioning of adult male and female sport participants: A test of basic needs theory. *Motiv Emot* (2008) 32:189–199.
- Amiot, C., Gaudreau, P., & Blanchard, C. (2004). Self-Determination, Coping, and Goal Attainment in Sport. *Journal of sport & exercise psychology*, 26, 396-411.
- Beyers, W. & Goossens, L. (2002). Concurrent and Predictive Validity of the Student Adaptation to College Questionnaire in a Sample of European Freshman Students. *Educational and Psychological Measurement*; 62; 527.
- Campbell, L. H., Barry, L. C., Joe, N. J. & Finney, J. S. (2008). Configural, Metric and Scalar Invariance of the Modified Achievement Goal Questionnaire Across African American and White University Students. *Educational and Psychological Measurement*; 68; 988..
- Carver, S. C. (2004). Negative Affects Deriving From the Behavioral Approach System. *Emotion*, Vol. 4, No. 1, 3–22
- Čolović, P. & Milin, P. (2008). *Korelacioni istraživački nacrt*. Novi Sad: nepublikovani materijal

- Deditius-Island, H. K. & Caruso, J. C. (2002). An Examination of the Reliability of Scores from Zuckerman's Sensation Seeking Scales, Form V. *Educational and Psychological Measurement* 62; 728.
- Hein, V. & Hagger, S. M. (2007). Global self-esteem, goal achievement orientations, and self-determined behavioural regulations in a physical education setting. *Journal of Sports Sciences*, 25(2): 149 – 159.
- Kasser, T., & Ryan, R. M. (1996). Further examining the American dream: Differential correlates of intrinsic and extrinsic goals. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22, 280-287.
- Mageau, G. & Vallerand, R. (2003). The coach–athlete relationship: a motivational model. *Journal of Sports Sciences*, 21, 883–904.
- Marsh, W. H., Plucker, J. A. & Stocking, B. V. (1997). The Self-Description Questionnaire II and Gifted Students: Another Look at Plucker, Taylor, Callahan, and Tomchin's (1997) „Mirror, Mirror on the Wall“. *Educational and Psychological Measurement* 61; 976.
- Smederevac, S. & Mitrović, D. (2006). Ličnost metodi i modeli. *Centar za primenjenu psihologiju*, Beograd.
- Standage, M., Duda, L. J. & Ntoumanis, N. (2003). Predicting motivational regulations in physical education: the interplay between dispositional goal orientations, motivational climate and perceived competence. *Journal of Sports Sciences*, 21, 631-647.
- Zackerman, M. (2002). Zuckerman-Kuhlman Personality Questionnaire (ZPKQ): An alternative five-factorial model. In B. De Road, M. Pervgini (Eds.) *Big Five Assessment* (pp.377-396), Hogrefe and Huber Publishers.
- Thøgersen-Ntoumani, C., & Ntoumanis, N. (2006). The role of self-determined motivation in the understanding of exercise-related behaviours, cognitions and physical self-evaluations. *Journal of Sports Sciences*, 24(4): 393-404.
- Vallerand, J. R. & Losier, G. (1994). Self-Determined Motivation and Sportsmanship Orientations: An Assessment of Their Temporal Relationship. *Journal of sport & exercise psychology*, 16, 229-245.
- Vallerand, J. R. (1999). An integrative analysis of intrinsic and extrinsic motivation in sport. *Journal of applied sport psychology*, 11, 142-169.
- Vansteenkiste, M., Matos, L., Lens, W. & Soenens, B. (2006). Understanding the impact of intrinsic versus extrinsic goal framing

on exercise performance: The conflicting role of task and ego involvement. *Psychology of Sport and Exercise* 8 (2007) 771–794.
Youngstrom, E. A. & Green, K. W. (2003). Reliability Generalization Of Self-Report Of Emotions When Using The Differential Emotions Scale. *Educational and Psychological Measurement*, 63; 279.

Dina Joksimović

RELATIONS OF BASIC PERSONALITY DIMENSIONS AND GENDER WITH ASPIRATIONS OF ATHLETES

Abstract

This paper describes research aimed at examining the relation between personality dimensions Zakerman-Kuhlmanovog models and life goals tested aspirations. In a sample of 200 subjects of both sexes, 20god., Were applied scale aspirations and Zakermen-Kuhlman Personality Questionnaire dimensions (ZKPQ). Relationships were examined using multiple regression analysis, in which the dependent variable, the three components of the aspirations of the importance of size, the probability of the achievement, continuous predictor of personality traits (impulsive sensation seeking, neuroticism-anxiety, aggression, activity and sociability), whereas sex categorical predictor . The results indicate a significant association of three components of the aspirations and basic personality dimensions (importance of $R = 0.448$, $p < 0.000$, probability $R = 0.432$, $p < 0.000$, achievement $R = 0.435$. $p < 0.000$), with significant partial contribution to the prediction of scores on the dimensions aspiracije give dimensions Neuroticism-Anxiety ($\beta = 0.294$, $p < 0.000$, in terms of importance $\beta = 0.155$, $p < 0.031$ in relation to the likelihood), Aggressive ($\beta = -0.207$, $p < 0.005$, as compared to achievement) and activity ($\beta = 0.276$, $p < 0.000$, in terms of importance, $\beta = 0.349$, $p < 0.000$, in relation to probability and $\beta = 0.300$, $p < 0.000$ in relation to achievement), sociability ($\beta = -0.247$, $p < 0.000$ in terms of importance) and sex (when the probability of this is, $\beta = -0.161$, $p < 0.016$ and when it comes to achievement of $\beta = -0.254$, $p < 0.000$, in both cases, men achieved higher scores).

Keywords: *aspiration test, basic dimensions of personality, the athletes.*